

Онцгой байдлын сургуулийн “Аврагч”, Эрх зүй нийгмийн ухааны сургуулийн “Consensus”, нийт 7 шилдэг багууд оролцож оюун ухаан, авхаалж самбаагаа сорин мэтгэлцлээ.

Тэмцээнийг 2 үе шатаар хасагдах журмаар явуулж 2 дугаар шатанд шалгарсан 3 баг тойргийн журмаар мэтгэлцэн дүнг гаргахад тэргүүн байрыг Цагдаагийн сургуулийн “Соёмбо” баг /с/ч Э.Дашням, с/ч А.Дүүрэнжаргал/, 2-р байрт ШШГС-ийн “Victory” баг /т/ч М.Мягмарсүрэн, с/ч С.Бямба-Эрдэнэ/, 3-р байрт Цагдаагийн сургуулийн “Сүлд” баг /с/ч Б.Сумъяабазар, с/ч Б.Түмэннасан/ тус тус шалгарч Өргөмжлөл, Баянзүрх дүүргийн 50 жилийн ойн дурсгалын зүйлсээр шагнагдсан.

Тэмцээний шүүгчээр ХСИС-ийн Сургалтын хэлтсийн ахлах мэргэжилтэн, доктор, ахмад Г.Хишигтогтох, Соёл олон нийт, хамтын ажиллагааны албаны дарга, дэд хурандаа Б.Энхболд, Эрх зүй, нийгмийн ухааны сургуулийн ахлах багш, ахмад Х.Оюунбаатар нар ажиллаж амжилттай өндөрлөсөн.

Н.ГАНТУЛГА
ХСИС-ийн Шүүхийн
шийдвэр гүйцэтгэлийн
сургуулийн захирал,
хууль зүйн ухааны
доктор, профессор,
хурандаа
gantulga.n@leu.gov.mn

ХОРИХ ЯЛ ЭДЛҮҮЛЭХ ТОГТОЛЦООНЫ ПАРАДИГМ

Түлхүүр үг

Хорих ял, хоригдол (ялтан, хоригдогч), хорих ял эдлүүлэх (засан хүмүүжүүлэх) байгууллага, Хүний эрхийн билль, олон улсын гэрээ, олон улсын стандарт, хорих ял эдлэх нөхцөл, ялтныг нийгэмшүүлэх ажиллагаа, парадигм зэрэг.

Оршил

Энэ сэдвээр илтгэл хэлэлцүүлэх олон шалтгаан байгаагийн нэг нь хорих ял хүний үндсэн эрхийг хамгийн ихээр хөнддөг, мөн энэ ялыг эдлүүлэх явцад багагүй бэрхшээл, цөөнгүй зөрчил дутагдал гардаг байдлыг харгалзан улс орны бодит амьдралыг “**нийтийн үйлчилгээний болон хорих газар**”-аар шинжиж болно гэсэн олон улсын судлаачдын зөвлөмжийг удирдлага болгосонтой холбон ойлгож болно.

Илтгэл удирдтгал, үндсэн хэсэг, дүгнэлт-санал гэсэн бүтэцтэй.

УДИРТГАЛ

Монгол Улс 1961 онд НҮБ-д бүрэн эрхт гишүүнээр элссэн, 1988 онд Олон улсын гэрээний эрх зүйн тухай Венийн конвенцид нэгдэн орсноор “**pacta sunt**

servanda”-г олон улсын болон үндэсний эрх зүйн зохицуулалтын нэг гол зарчим-хэм хэмжээ мөн гэдгийг дахин дэлхий дахинаа албан ёсоор нотолсон хууль зүйн үйл явдал болсон.

Мөн энэ хэм хэмжээг 1992 онд эрх зүйн хамгийн дээд хүчин чадал бүхий барим бичиг Үндсэн хуульдаа ¹ хуульчлан бататгасан нь гадаадын орон, олон улсын байгууллагаас манай улсад хандах, манай улстай харилцах хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх итгэлцлийн гүүр болсон.

Өнөөдөр Монгол Улс НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн баталсан “Хүний эрхийн билл” гэж нэрлэдэг Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай, Нийгэм, эдийн засаг, соёлын эрхийн тухай олон улсын пактууд, шүүх эрх мэдлийн салбарын 30 гаруй олон улсын олон талт гэрээнд нэгдэн орж² дэлхийн хамтын нийгэмлэгийн өмнө хүлээсэн үүргээ зохих ёсоор биелүүлж байна.

XX-XXI зуун өмнөх зуунуудаас цөөнгүй онцлох үйл явдлаар ялгардаг ба эдгээрт хүний эрхийн үзэл санаа, эрх зүйн зохицуулалт, шүүх, хууль зүйн практикийн хөгжил дэвшил, хүний эрхийн салбарын хамтын ажиллагааны үр дүн онцгой байрыг эзэлдэг.

Мөн энэ цаг үед глобальчлал, объектив, субъектив бусад хүчин

зүйлсийн улмаас гэмт хэргийн³ аюул занал, хор уршиг нь хувь хүн, өрх гэр, улс орон төдийгүй дэлхий дахинаа нөлөөлж буйг тодотгохын зэрэгцээ шударга ёсыг тогтоох хүрээнд нэг талаас нийгэм, хохирогчийн, нөгөө талаас гэмт хэрэгтэн, ял эдлэгчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хангах эрх зүйн механизмыг төгөлдөршүүлэх, тэнцвэртэй, зохистой орчинг бүрдүүлэх явдал улс орон, олон улсын байгууллагын анхаарлыг улам бүр татаж, энэ нь хамтын ажиллагааны тэргүүлэх чиглэл, өргөн талбар болсоор байна.

Иймээс миний бие “Хорих ял эдлүүлэх ажиллагаа” буюу “Хоригдолтой харьцах олон улсын стандарт”⁴ манай орны төрийн бодлого, хууль тогтоомж, цаашдын төсөөлөлд хэрхэн бэхжин илэрхийллээ олсон талаарх өөрийн хийсэн хэсэгчлэн судалгааны ⁵ үр дүн, дүгнэлтийг танилцуулан цаашид үндэсний эрх зүйн механизмыг төгөлдөршүүлж зохистой орчин бүрдүүлэхэд нэн түрүүнд хууль тогтоомж, хууль зүйн практикт юу хийх шаардлагатай вэ гэсэн өнцгөөс зорилгоо харж илтгэлээ бэлтгэн байр сууриа илэрхийллээ.

ҮНДСЭН ХЭСЭГ

Манай улсын хууль тогтоомж, шүүхийн болон хууль зүйн практик,

¹ 10-р зүйлийн 2 хэсэг “Монгол Улс олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүргээ шударгаар сахин биелүүлнэ”, 10-р зүйлийн 3 хэсэг “Монгол Улсын олон улсын гэрээ нь соёрхон баталсан буюу нэгдэн орсон тухай хууль хүчин төгөлдөр болмогц дотоодын хууль тогтоомжийн нэгэн адил үйлчилнэ” //Төрийн мэдээлэл. УБ 1992 №01

² www.Legalinfo.mn; www.parlament.mn; www.mfa.gov.mn

³ Ялангуяа хил дамнасан зохион байгуулалттай гэмт явдал

⁴ Олон улсын хэмжээнд хорих ял эдлүүлэх ажиллагаа, хоригдолтой харьцах стандартыг нэг ойлголт гэж үздэг.

⁵ Энэхүү судалгаанд эрх зүйн баримт бичиг, хууль зүйн практик, мэдээ мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийх, харьцуулах, биечлэн сурвалжлах, фокус ярилцлага, ажиглалт хийх зэрэг аргыг голлон ашигласан.

судалгааны бусад эх сурвалж-материалуудад тулгуурлан шинэ цаг үеийн эрх зүйн хөгжлийн 1920-1980-аад оны гэмт хэрэгтэй тэмцэх эрүүгийн ялын ба ял эдлүүлэх ажиллагааны төрийн бодлого дараах үзэл санаа, практикт тулгуурлан хэрэгжиж байсныг тодотгож байна. Энэ нь:

1) Гэмт хэрэг бол буурай болон капиталист орнуудын нийгмийн үзэгдэл тул түүнийг бүрэн арилгах зорилт;

2) Эрүүгийн хариуцлага, ял нь “цээрлэлд тулгуурласан ял эдлүүлэх хугацааны болон түүнийг эдэлсний дараах эрхийн хязгаарлалтаар хэрэгжих үзэл санаа”;

3) Гэмт хэрэгтэй хийх тэмцэл илүүтэйгээр улс орны дотоодын асуудал тул салбарын хууль тогтоомжийг эхний ээлжинд хууль хэрэглэгчдэд хүргэх ⁶, холбогдох харилцааг эрх зүйн дэд актуудын түвшинд ⁷ хэм хэмжээ тогтоон ⁸ нарийвчлан журамлан зохицуулах хууль зүйн практик;

4) Ялтныг хүмүүжүүлэх /засан хүмүүжүүлэх, дахин хүмүүжүүлэх/;

5) Ялтны хөдөлмөрийг улс ардын аж ахуй, үйлдвэрлэлийн төлөвлөгөөг

⁶ Тухайлбал: БНМАУ-ын Засан хүмүүжүүлэх хөдөлмөрийн 1966 оны хуулийг Ардын их хурлын тэргүүлэгчид нууцын зэрэглэлээр баталсан. //А.Лхагва “Монгол Улсын Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтын эх сурвалж (уламжлал шинэчлэл)” УБ. 2013, 61-р тал

⁷ ДЯЯ-ны, НАХЯ-ны сайд. УЦСЕГ-ын, Засан хүмүүжүүлэх байгууллага, Хорих ангиудыг удирдах газрын дарга нарын дангаар болон хамтран баталсан тушаалаар голлон журамлаж байсан.

⁸ Хуулийн агуулгыг эрх зүйн дэд актын түвшинд өргөжүүлэн “хэм хэмжээ” тогтоох практик өргөн дэлгэр байсан.

биелүүлж “эдийн засгийн ашиг олох” арга хэрэгсэл болгон ашиглах практик мөн.

Тэгвэл 1980-аад оны сүүлчээс манай оронд өрнөсөн ардчилсан хөдөлгөөний үр дүн болон батласан 1992 оны Үндсэн хуульд “... эх орондоо хүмүүнлэг, иргэний ардчилсан нийгэм цогцлоон хөгжүүлэх нь манай ард түмний эрхэм зорилго” гэж хуульчлан тунхагласантай уялдан энэ үеэс **салбарын бодлогыг “үзэл баримтлал”-ын хувьд үндсээр нь өөрчлөн, хууль тогтоомжийг шинэчилэх ажил эхэлж өнөөг хүртэл үргэлжилсээр байгаа ба хорих ял эдлүүлэх ажиллагаанд хамаарах төрийн өнөөгийн бодлогоос онцолвол:**

1) Хорих ангийн төрөл, дэглэмийг нээлттэй, хаалттай тогтолцоонд шилжүүлэх⁹;

2) Хоригдогчийг хуульд заасан шаардлага, олон улсын стандарт, жишигт нийцсэн нөхцөлд ял эдлүүлэх¹⁰;

3) Ялтныг нийгэмшүүлэх¹¹ зорилтууд тус тус болно.

⁹ УИХ-ын 2008 оны 35-р тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын Засгийн газрын 2008-2012 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-ийн 4.2.11, Монгол Улсын Засгийн газрын 2012 оны 193-р тогтоолоор баталсан “Хорих ангийн төрөл, дэглэмийг нээлттэй болон хаалттай тогтолцоонд шилжүүлэх хөтөлбөр”

¹⁰ Дурдсан УИХ. Засгийн газрын тогтоолууд болон ХЗДХ-ийн сайдын 2009 оны “Хөгжлийн стратеги, хөтөлбөр батлах тухай” 156-р тушаалын нэгдүгээр хавсралтын 3.5 хэсэг

¹¹ ХЗДХ-ийн сайдын 2009 оны “Ялтныг нийгэмшүүлэх хөтөлбөр батлах тухай” 198-р тушаал, ШШГЕГ-ын даргын 2009 оны “Ялтныг нийгэмшүүлэх хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө батлах тухай” А/91-р тушаал

ОУЭЗ-н эх сурвалжийн тогтолцоонд тулгуурлан өнөөдөр хорих ял эдлүүлэх ажиллагаанд хамаарах “төрөлжсөн” дараах олон талт гэрээний актууд үйлчилж байгааг тодотгож байна. Энэ нь:

- 1) Хоригдолтой харьцах наад захын жишиг дүрмүүд¹²;
- 2) Хоригдлуудтай харьцах үндсэн зарчмууд¹³;
- 3) Аливаа хэлбэрээр саатуулагдсан болон хоригдсон хүмүүсийг хамгаалах зарчмуудын цогц¹⁴;
- 4) НҮБ-ын Хорих ял шийтгүүлсэн насанд хүрээгүй хүмүүсийг хамгаалах дүрэм /журам/¹⁵;
- 5) Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу

хүний нэр төрийг доромжлон харьцах, шийтгэхийн эсрэг конвенц¹⁶;

6) НҮБ-ын Насанд хүрээгүй хүмүүсийн талаарх байцаан шийтгэх ажиллагаа явуулах наад захын жишиг дүрэм /Бээжингийн дүрэм/¹⁷;

7) гэрээний бусад актууд болно.

Хэдийгээр олон улсын гэрээний¹⁸ заалт нь “хэм хэмжээ”, “зарчим”, “зөвлөмж”-ийн хэлбэрээр батлагдаж “онол”-ын хувьд хууль зүйн янз бүрийн үр дагаврыг илэрхийлэх боломжтой боловч нэрлэсэн гэрээнүүдийн заалтуудыг “салбарын олон улсын стандарт” гэж дагаж мөрдөхөөр зөвшөөрөн, хэрэгжүүлэх практик баттай тогтсоор байна¹⁹.

Иймд олон улсын стандартуудыг олон улсын эрх зүйн субъектуудын хамтын ажиллагаа, харилцан итгэлцэл, түүхэн хөгжлийн ололт амжилт, нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн, тэргүүлэх үзэл санааны үр дүн, илэрхийлэл,

¹²Энэ баримт бичгийг 1955 онд Женев хотноо хуралдсан НҮБ-ын “Гэмт хэргээс урьчилан сэргийлэх ба эрх зүйн зөрчил үйлдэгдсэд хандах асуудлаарх I-р их хурлаар баталж, НҮБ-ын Эдийн засаг, Нийгмийн зөвлөлийн 1957 оны 663 С(XXIV), 1977 оны 2076 (LXII) тогтоолоор сайшаасан. Манай орны хувд энэ баримт бичгийг НҮБ-ын Хүний эрхийн төвөөс Монгол Улсад хүний эрхийн асуудлаар хэрэгжүүлж буй төслийн хүрээнд монгол хэлнээ “Хүний эрх. Шүүх эрх мэдлийн салбар дах хүний эрх” УБ.1996 он эмхэтгэлд хөрвүүлэн нийтлэсэн. Тайлбар эмхэтгэлд дурдсанаар түүнийг Монгол Улсын Дээд шүүхийн шүүгчид орчуулж П.Эрдэнэбаяр хянан тохиолдуулжээ. Хоригдлуудтай харьцах наад захын жишиг дүрмүүд нь англи хэлнээ “*Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners*”, орос хэлнээ “*Минимальные стандартные правила обращения с заключенными*” гэж бичигддэг. //www.un.org/ru

¹³ НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 1990 оны 44/111-р тогтоолоор баталсан. //дурдсан эмхэтгэл

¹⁴ НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 1988 оны 43/173-р тогтоолоор баталсан. //дурдсан эмхэтгэл

¹⁵ НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 1990 оны 45/113-р тогтоолоор баталсан. //дурдсан эмхэтгэл

¹⁶НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 1984 оны 39/46-р тогтоолоор гарын үсэг зурах, батламжлах, нэгдэн ороход нээлттэйгээр баталсан ба 1987 оны 06-р сарын 26-аас хүчин төгөлдөр болсон. Монгол Улс энэ конвенцид 2000 оны 11-р сарын 02-ны өдөр нэгдэн орсон. //Төрийн мэдээлэл тусгай дугаар I-р боть, 2004 он

¹⁷ НҮБ-ын “Гэмт хэргээс урьчилан сэргийлэх ба эрх зүйн зөрчил үйлдэгдсэд хандах асуудлаарх 7-р их хурлаас өргөн барьж, НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 1985 оны 40/33 тогтоолоор баталсан.

¹⁸ Хэлэлцээр, протокол, пакт, конвенц, гэрээ, тунхаглал, журам, дүрэм зэрэг.

¹⁹ II Международный пенитенциарный форум “Преступление, наказание, исправление” (к 60-летию принятия Минимальных стандартных правил обращения с заключенными и 30-летию принятия Минимальных стандартных правил, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних). Сборник тезисов вступлений и докладов участников. Том.1, 2. Материалы пленарного заседания. Рязань.2015

зайлшгүй биелүүлэх шаардлага гэж тодорхойлж болох бөгөөд ял оногдуулах, ял эдлүүлэх ажиллагаанд хамаарах стандартын онцлог нь ялын бодлогыг либеральчлах, хүмүүнлэг болгох, хүн төрөлхтөний үнэт зүйлсийг эрхэмлэх, хүний эрхийг дээдлэх, ял, ял эдлүүлэх ажиллагааны үр нөлөөг дээшлүүлэхэд улс гүрнүүдийн бодлого, эрх зүйн журам, арга хэрэгсэл, үйл ажиллагааг нийцүүлэн хэрэгжүүлэх нэгдмэл үзэл санаа, хүсэл тэмүүлэлд захирагдаж байна хэмээн хэлж болно.

Хорих ял эдлүүлэх ажиллагааны стандартыг олон улсын гэрээний актуудын хууль зүйн техник, энэ харилцааны үе шат, зохион байгуулалт, төрөл, хэлбэр зэрэг онцлогт нь тулгуурлан тодорхой “институци”-ээр зааглан үздэг ба “зарим стандарт”-тай холбогдсон асуудлыг авч үзье.

А. Хорих ялын зорилго

Манай улсын Эрүүгийн хуулийн 45-р зүйлийн 45.3 хэсэгт “Эрүүгийн хариуцлагын зорилго нь иргэн, нийгмийг гэмт халдлагаас хамгаалах, гэмт хэргийн улмаас зөрчсөн эрхийг сэргээх, гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг цээрлүүлэх, хүмүүжүүлэх, гэмт хэрэг үйлдэхээс урьдчилан сэргийлэхэд оршино”;

Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 5.1-р зүйлийн 1-р хэсэгт “Ялын зорилго нь гэмт хэрэг үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдийг цээрлүүлэх, гэмт хэргийн улмаас хөндөгдсөн эрхийг сэргээх, хохирлыг нөхөн төлүүлэх, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, гэмт хэрэг

үйлдсэн хүнийг дахин нийгэмшүүлэхэд оршино”;

ШШГТХ-ийн 8-р зүйл, ШШГТХ-ийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 8-р зүйлийн 8.2 хэсэгт “Хорих ял эдлүүлэх талаар хорих байгууллагын хэрэгжүүлэх чиг үүрэгт ... ялтанд хүмүүжлийн нөлөө үзүүлэх” үүрэг тус тус тусгагджээ.

Эндээс үзвэл манай орны эрүүгийн хариуцлагын тогтолцоонд “цээрлүүлэх” чиг үүрэг ялын зорилгын жагсаалтын 3-рт, “хүмүүжүүлэх” 4-рт, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиг үүрэг 5-рт эрэмблэгдсэн бол, ЭХ-ийн шинэчилсэн найруулгад ялын зорилгын 1-рт “цээрлүүлэх”, 5-рт “гэмт хэрэг үйлдсэн хүнийг дахин нийгэмшүүлэх” хэмээн заажээ.

Тэгвэл “Хоригдлуудтай харьцах наад захын жишиг дүрэм”-ийн II хэсгийн

-57-р зүйлд “Хууль зөрчигчийг нийгэм, орчны хүрээнээс тусгаарлаж байгаа хорих болон бусад арга хэмжээнүүд нь хүний өөрийн амьдралын хэм хэмжээг тогтоох эрхийг²⁰ хасч, эрх чөлөөгүй болгодгоороо зохих цээрлэлийг үзүүлдэг. Иймээс хорих тогтолцоо нь энд журамласнаас бусад байдлаар хүндрүүлэн зовоох үйл ажиллагаа явуулах ёсгүй”

-58-р зүйлд “... шоронд хорих буюу эрх чөлөөг хасах ялын эцсийн

²⁰ Илтгэгч англи хэлний “right of self-determination”, орос хэлний “право человека на самоопределение” гэснийг “Хүний эрх. Шүүх эрх мэдлийн салбар дах хүний эрх” УБ.1996 он эмхэтгэлд “хүний өөрийгөө мэдэх эрх” гэж орчуулсныг ийнхүү өөрчлөн томьёолж ашиглах саналыг дэвшүүлж байгаа.

зорилго нь нийгмийг хамгаалах, нийгэмд аюултай гэмт хэргүүдийг арилгах, урьдчилан сэргийлэх явдал бөгөөд түүнд хүрэх нөхцөл нь гэмт хэрэгтэн хорих ялыг эдэлж нийгмийн жирийн амьдралд шилжихэд эрх зүйн журамд захирагдаж, өөрийн амьдралыг авч явах чадвар, дадал хэвшилтэй болсон байх явдал мөн” гэжээ.

Өөрөөр хэлбэл олон улсын стандартын шаардлагын үүднээс авч үзвэл эрүүгийн хариуцлага, ялын тогтолцоонд “цээрлүүлэх” тусгай чиг үүргийн тухай бус, харин нийгмийг хамгаалах, гэмт явдлыг урьдчилан сэргийлэх нь түүний эрхэм зорилго ба үүнд хүрэх үндсэн нөхцөлийг “ялтныг өөрчлөн нийгэмшүүлэх” гэснийг бид онцгойлон анхаарах ёстой.

Б. Хорих ял эдлэгсдийн ангилал, хорих байгууллагын төрөл

Манай орны хувьд ЭХ, ШШГТХ-ийн хэм хэмжээг хэрэглэн хорих ялаар шийтгүүлэгчдийг:

-тэдний үйлдсэн гэмт хэргийн нийгмийн аюулын шинж чанар, хэр хэмжээ, өмнө нь хорих ял эдэлж байсан эсэхэд тулгуурласан гэмт хэргийн ангилал²¹,

-мөн ял эдлэгчийн нас, хүйс²²; эрүүл мэндийн байдал²³; зан төлөв,

үйлдсэн гэмт хэргийн зарим шинжийг²⁴ харгалзан хорих нөхцлөөр ялгарах жирийн, чанга, онцгой дэглэмтэй хорих анги, гянданд, эсхүл ижил дэглэмийн хорих ангид тусгаарлан²⁵ ял эдлүүлж байна.

Харин салбарын хуулийн²⁶ шинэчилсэн найруулгын төсөлд:

-хорих байгууллага нь сургалт-хүмүүжлийн тусгай байгууллага, насанд хүрэгчдийн нээлттэй, хаалттай хорих анги /болон цагдан хорих төв, орон нутгийн цагдан хорих байр, мэргэжил, сургалт үйлдвэрлэлийн төв/-аас бүрдэх²⁷;

-харуул хамгаалалтын түвшингээр нээлттэй хорих анги “Б”, “В”, хаалттай хорих анги “А”, “Б”, “В” зэрэглэлээр төрөлжихөөр тусгагджээ²⁸.

Тэгвэл энэ харилцаанд баримталдаг олон улсын стандартаас дурдвал:

Хоригдлыг ангилан тусгаарлахын зорилго нь: а/ бие биедээ сөрөг муу нөлөө үзүүлэхээс сэргийлэх, б/ тэднийг нийгмийн амьдралд буцаан оруулах хоригдолтой ажиллах ажлыг хөнгөвчлөх явдал мөн²⁹.

1) Насанд хүрээгүй хорих ял эдлэгчийг төрөл бүлэгт хуваах үндсэн

²¹ ЭХ-ийн 52-р зүйлийн 52.4, 52.5, 52.6, 52.7, 52.8, 52.9, 52.10, 52.11 хэсэг.

²² ШШГТХ-ийн 118-р зүйлийн 118.1 хэсэг. Насанд хүрээгүй болон эмэгтэй, эрэгтэй ялтныг тус тусад нь ял эдлүүлнэ.

²³ Мөн хуулийн 118-р зүйлийн 118.2 хэсэг. Ил хэлбэрийн сүрьеэ өвчтэй, дархлалын олдмол хомсдол өвчнөөр халдварласан, өвчилсөн ялтныг бусад ялтнаас тусгаарлан ял эдлүүлнэ. 111-р зүйлийн 111.2 хэсэг. Жирэмсэн ... эмэгтэй ялтныг тусад нь байрлуулна.

²⁴ Мөн хуулийн 118-р зүйлийн 118.3 хэсэг. “Ижил дэглэмтэй хорих ангид анх удаа ял эдэлж байгаа ялтныг давтан гэмт хэрэг үйлдсэн ялтнаас, засарч хүмүүжиж байгаа ялтныг засрал олохгүй байгаа ялтнаас, түүнчлэн эдийн засгийн гэмт хэрэг үйлдсэн ялтныг тус тусад нь ял эдлүүлнэ”

²⁵ Мөн зүйл хэсэг.

²⁶ Цаашид зарим газар Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийг ийнхүү нэрлэн бичнэ.

²⁷ Төслийн 104-р зүйлийн 104.1 хэсэг

²⁸ Төслийн 106-р зүйлийн 106.1 хэсэг, 107-р зүйлийн 107.1 хэсэг

²⁹ Хоригдлуудтай харьцах наад захын жишиг дүрмийн 67-р зүйл

шалгуур нь тэдэнд үзүүлэх асрамж, онцлог хэрэгцээнд хамгийн ихээр нийцэж бие бялдрын, сэтгэл зүйн, ёс суртахууны төлөвшил, сайн сайхныг хамгаалах явдал байх ёстой³⁰.

2) Насанд хүрээгүй хүмүүсийн хувьд нээлттэй засан хүмүүжүүлэх газар байгуулвал зохино. Аюулгүй байдлын арга хэмжээ байхгүй юм уу, тодорхой хэмжээгээр хязгаарлагдсан байгууллагыг нээлттэй засан хүмүүжүүлэх газар гэнэ³¹. Насанд хүрээгүй хүмүүсийн засан хүмүүжүүлэх байгууллага нь төвлөрсөн бус, насанд хүрээгүй хүмүүс ба тэдний гэр бүлийн хоорондын холбоо хэлхээг тасалдуулахгүй байх хэмжээнд байна³².

**В. Хорих ял эдлэх нөхцөл,
ялтны бусадтай уулзах, харилцах,
хорих байгууллагаас гадна зорчих
журам**

Манай салбарын хуульд ялтны хорих ял эдлэх нөхцөл, бусадтай хийх түр, удаан хугацааны уулзалт, илгээмж авах, утсаар ярих, захидал илгээх тоо, хугацаа, чөлөөгөөр гарах, харуул хамгаалалтгүй ажиллах эрх нь хорих ангийн дэглэм, төрөл³³, хорих ял эдэлсэн хугацаанаас³⁴, хуулийн

шинэчилсэн найруулгын төсөлд³⁵ хорих ангийн харуул хамгаалалтын зэрэглэл, төрлөөс хамаарч ялгамжтай байдлаар туссан.

Тэгвэл судлаач олон улсын дараах стандартыг онцолж байна.

1) Хоригдлыг ял эдэлж эхлэх үеэс түүний ирээдүйн талаар бодох ёстой. Иймээс хоригдлыг ял эдэлж дуусаад суллагдсаны дараа түүнийг нийгмийн амьдралд татан оролцуулах, гэр бүлийн ашиг сонирхолыг хамгаалах хувь хүмүүс, албан газар, нэгжтэй харилцаа холбоо тогтоон бэхжүүлэхэд туслалцаа үзүүлнэ³⁶.

2) Хоригдлуудтай харилцахдаа нийгмээс тусгаарлагдсан байдлыг бус харин нийгмийн гишүүн хэвээр байгаа гэдгийг тодотгож харьцах хэрэгтэй. Үүний тулд тэднийг нийгмийн амьдралд буцаан оруулах зорилгоор олон нийтийн байгууллагуудын бүх боломжийг ашиглах, тус хорих газрын ажилтай холбож, хамтын ажиллагааг тогтоох хэрэгтэй³⁷.

3) Хоригдол, түүний гэр бүлийн хоорондын харилцааг бэхжүүлэхэд онцгой анхаарал тавина³⁸.

4) Эрх бүхий байгууллагууд хоригдож байгаа насанд хүрээгүй хүмүүс орон нутгийн оршин суугчидтай чөлөөтэй харилцах явдлыг

³⁰ НҮБ-ын Хорих ял шийтгүүлсэн насанд хүрээгүй хүмүүсийг хамгаалах дүрмийн 28-р зүйл //Хүний эрх. Шүүх эрх мэдлийн салбар дах хүний эрх. УБ, 1996 он, 45-46-р тал.

³¹ Мөн дүрмийн 30-р зүйл

³² Мөн дүрмийн 30-р зүйл

³³ Тус хуулийн 107-р зүйл. Баривчлах байр, жирийн дэглэмтэй хорих анги; 108-р зүйл. Чанга, онцгой дэглэмтэй хорих анги; 109-р зүйл. Гяндан; 110-р зүйл. Насанд хүрээгүй ялтныг ял эдлүүлэх; 111-р зүйл. Эмэгтэй ялтныг ял эдлүүлэх; 119-р зүйл. Ялтан бусадтай уулзах, харилцах.

³⁴ Тус хуулийн 122-р зүйл. Ялтныг харуул хамгаалалтгүй ажиллуулах.

³⁵ Төслийн 106-р зүйл. Нээлттэй хорих анги; 107-р зүйл. Хаалттай хорих анги; 108-р зүйл. Харуул хамгаалалтын “А” зэрэглэлд ял эдлүүлэх; 109-р зүйл. Өсвөр насны ялтныг ял эдлүүлэх; 110-р зүйл. Эмэгтэй ялтныг ял эдлүүлэх;

³⁶ Хоригдлуудтай харьцах наад захын жишиг дүрмийн 80-р зүйл

³⁷ Дурдсан жишиг дүрмийн 61-р зүйл

³⁸ Хоригдлуудтай харьцах наад захын жишиг дүрмийн 79-р зүйл

урамшуулах талаар идэвхтэй арга хэмжээг авч хэрэгжүүлвэл зохино³⁹.

5) Насанд хүрээгүй хүнийг гадна орчинтой холбох бүх арга хэрэгслийг аль болох бүрэн ашиглах нь түүнтэй шударга, хүнлэг ёсоор харилцах эрхийг нь хэрэгжүүлж, түүнийг нийгэмд эргүүлэн оруулах бэлтгэлийг хангахад чухал ач холбогдолтой. Насанд хүрээгүй хүмүүсийг гэр бүл, найз нөхөд, сайн нөлөө үзүүлж болох байгууллагын төлөөлөгчид, бусад хүмүүстэй уулзуулах, гэрт нь чөлөөгөөр явуулах, ерөнхий болон мэргэжлийн боловсрол эзэмшүүлэх, бусад чухал зорилгоор засан хүмүүжүүлэх байгууллагаас гадагш гарахыг зөвшөөрч байвал зохино⁴⁰.

Г. Ялтнуудад мэдээлэл өгөх, тэдний гомдол гаргах эрх

ШШГТХ, Хорих ангийн дотоод жура⁴¹, салбарын хуулийн шинэчилэн найруулгын төсөлд: “... ялтан шүүхээс оногдуулсан ял эдлэх нөхцөл, журам болон өөрийнхөө эрх, үүрэг, хязгаарлалтын талаар мэдээлэл авах, өөрт холбогдох⁴² болон хорих ангийн үйл ажиллагаа, албан хаагчдын харилцааны талаар⁴³ байгууллагын захиргаа, аль ч байгууллага, албан тушаалтанд өргөдөл, гомдол, хүсэлт гаргах эрхтэй”, “хорих байгууллагын

ажилтан хоригдогч ангийн хориотой бүс, ялтны эрх, үүргийн талаар танилцуулах ажлыг зохион байгуулах⁴⁴ үүрэг хүлээх”-ээр туссан.

Иймд судлаач энэ харилцаанд хамаарах олон улсын дараах стандартуудыг онцолж байна.

1) Хоригдол бүрийг хорих газар хүлээн авахдаа тухайн төрлийн хоригдлуудтай харилцах журам, сахилгын шаардлага, мэдээлэл авах зөвшөөрсөн хэрэгсэл, гомдол гаргах журам болон өөрийн эрх, үүргээ мэдэх, амьдралын нөхцөлд дасахтай холбогдсон бусад асуудлаарх мэдээллийг бичгээр өгнө⁴⁵; бичиг үсэг мэддэггүй хоригдолд амаар танилцуулна.

2) Хоригдол бүр шоронгийн төв захиргаа, шүүх болон бусад эрх бүхий байгууллагад хүсэлт, өргөдлөө гаргах боломжтой байх ёстой бөгөөд тэдгээрийг агүүлгын талаас хянахгүйгээр зохих хэлбэрийн дагуу бүрдүүлж тогтоосон журмаар шоронгийн төв захиргаа, шүүх болон бусад эрх бүхий байгууллагад хүргэж байвал зохино.

3) Засан хүмүүжүүлэх байгууллагад байрласны дараа насанд хүрээгүй хүн бүрт тус байгууллагад байх журам, эрх, үүргийн бичмэл танилцуулга, гомдол гаргах бүрэн эрх бүхий байгууллага, мөн хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх төрийн, хувийн байгууллагын хаягийг өгөх ёстой. Бичиг үсэг үл мэдэх буюу зохих хэлээр уншиж чадахгүй насанд хүрээгүй

³⁹ НҮБ-ын Хорих ял шийтгүүлсэн насанд хүрээгүй хүмүүсийг хамгаалах дүрмийн 8-р зүйл

⁴⁰ Дурдсан жишиг дүрмийн 59-р зүйл

⁴¹ Хууль зүйн сайдын 2014 оны “Журам шинэчилэн батлах тухай” А/230-р тушаал /Хорих ангийн дотоод журам/

⁴² Дурдсан хуулийн 115-р зүйлийн 115.1.2

⁴³ Хорих ангийн дотоод журмын 14.1 хэсэг /Энэ хэм хэмжээ ШШГТХ-д тусгагдаагүй болно/

⁴⁴ Мөн журмын 2.8.1

⁴⁵ Хоригдлуудтай харьцах наад захын жишиг дүрмийн 35.1-р зүйл

хүмүүст мэдээллийг бүрэн ойлгох боломжийг хангасан хэлбэрээр өгнө⁴⁶.

4) Хоригдлуудад хамгийн чухал мэдээг сонин, сэтгүүл, шоронгийн тусгай хэвлэлийг унших, радио сонсох, лекцэнд суух болон захиргаанаас зөвшөөрч хянагддаг аливаа хэрэгслийг ашиглах замаар хүргэж байвал зохино⁴⁷.

Д. Ялтны хөдөлмөр

ШШГТХ, салбарын хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд ялтны энэ харилцаатай холбоотой дараах зохицуулалт бий.

1) Хорих байгууллага ялтныг албадан хөдөлмөрлүүлж, эрхэлсэн үйлдвэрлэлийн чиглэлээр түүнд дадлага олгоно⁴⁸. Хуулийн төслийн 8-р зүйлийн 8.2.4-д “албадан” гэсэн үгийг энэ хэм хэмжээнээс хассан.

2) Ялтан эрх бүхий албан тушаалтнаас даалгасан ажлыг заавал гүйцэтгэх үүрэг хүлээнэ⁴⁹.

3) Чанга, онцгой дэглэмтэй хорих ангийн ялтны ажил, амралтын цагийг хөдөлмөрийн хууль тогтоомжид зааснаас өөрөөр тогтоож болно⁵⁰. (Хуулийн төслийн 119-р зүйлийн 119.7-д энэ зохицуулалтыг хаалттай хорих ангид ял эдлэгсдэд хамруулсан)

4) Насанд хүрээгүй болон жирийн дэглэмтэй хорих ангийн ялтны ажил, амралтын цаг нь хөдөлмөрийн хуультай нийцсэн байна⁵¹. (Хуулийн төслийн 119-р зүйлийн 119.2-т нээлттэй хорих ангийн ялтанд энэ хэм хэмжээг хамруулсан)

5) Ялтнаар ажил хийлгэхдээ түүний мэргэжил, хөдөлмөрийн чадварыг харгалзах боловч мэргэжлийн ажил байхгүй нь түүнийг хөдөлмөрөөс чөлөөлөх үндэслэл болохгүй⁵².

Тэгвэл ялтны хөдөлмөр эрхлэлттэй холбогдсон **олон улсын стандартын** дараах шаардлагыг дурдья.

1) Хоригдлыг ажлаар хангах нь юуны өмнө тэднийг хорих газраас суллагдсаны дараа шударга хөдөлмөр эрхлэхэд туслах, ур чадварыг бий болгох, дээшлүүлэхэд оршино⁵³.

2) Шоронгийн нөхцөлд үйлдвэрлэл явуулж ашиг олох явдалд хоригдлын сонирхол, мэргэжлийн сургалтыг захируулж болохгүй⁵⁴.

3) Ажлын цагийг долоо хоногт нэг удаа амралтын өдөртэй байхаар зохион байгуулах ба энэ нь хоригдлыг дахин хүмүүжүүлэх, сурах болон бусад ажиллагаа эрхлүүлэхэд зориулагдана⁵⁵.

4) Хэрэв боломжтой бол насанд хүрээгүй хүмүүсийг мэргэжлийн сургалттай нь холбоотой тухайн орон нутагт цалин хөлстэй ажил хийлгэх бололцоо олгож суллагдсаны дараах нийгмийн амьдралд хөдөлмөр эрхлэх

⁴⁶ НҮБ-ын Хорих ял шийтгүүлсэн насанд хүрээгүй хүмүүсийг хамгаалах дүрмийн 24-р зүйл

⁴⁷ Хоригдлуудтай харьцах наад захын жишиг дүрмийн 39-р зүйл

⁴⁸ Хуулийн 8-р зүйлийн 8.2.4; 125-р зүйлийн 125.3; Хуулийн төслийн 124-р зүйлийн 124.4-т өнөөгийн хуулийн 125-р зүйлийн 125.3 хэсэгтэй адил зохицуулалт туссан.

⁴⁹ Хуулийн 115-р зүйлийн 115.2.2; Хуулийн төслийн 114-р зүйлийн 114.2.2

⁵⁰ Хуулийн төслийн 119-р зүйлийн 119.7

⁵¹ Хуулийн 120-р зүйлийн 120.2

⁵² Хуулийн 120-р зүйлийн 120.3; Хуулийн төслийн 119-р зүйлийн 119.3

⁵³ Хоригдлуудтай харьцах наад захын жишиг дүрмийн 71.4

⁵⁴ Дурдсан жишиг дүрмийн 72.2

⁵⁵ Дурдсан жишиг дүрмийн 75.2

боломж нөхцөлийг нь нэмэгдүүлэх ёстой⁵⁶.

Е. Боловсрол ба сургалт

ШШГТХ, хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд ялтны сургалт, түүний зохион байгуулалт, боловсрол эзэмшихтэй холбогдсон дараах зохицуулалт бий.

1) Насанд хүрээгүй ялтныг ерөнхий боловсролын сургалтад бүрэн хамруулж, бусад ялтан бие дааж мэдлэгээ дээшлүүлэхэд хорих анги туслалцаа үзүүлнэ⁵⁷.

2) Боловсролын сургалтыг зөвхөн хорих ангийн байранд зохион байгуулна⁵⁸.

3) Хөдөлмөрийн дадлага олгох сургалтад ялтныг сайн дурын үндсэн дээр хамруулна⁵⁹.

Тэгвэл олон улсын зарим стандартыг онцолбол:

1) Бичиг үсэггүй буюу залуу хоригдлуудыг сургалтад заавал хамруулах ба үүнд хорих газар онцгой анхаарал тавих ёстой⁶⁰.

2) Заавал сурах сургалтын насны хүүхэд бүр өөрийнхөө хэрэгцээ, чадварт тохирсон, нийгэмд эргэж орох бэлтгэл хангах боловсрол эзэмших эрхтэй. Ийм боловсролыг аль болохоор

засан хүмүүжүүлэх газраас гадуур ердийн сургуулиар олгох⁶¹.

3) Заавал сургах сургалтын нас хэтэрсэн боловч боловсрол олох ажлаа үргэлжлүүлэх хүсэлтэй насанд хүрээгүй хүмүүст ийм боломж олгон хөхүүлэн дэмжиж, сургалтын зохих хөтөлбөрөөр хангах боломж бүхнийг ашиглавал зохино⁶².

Ё. Урамшуулал, сахилгын шийтгэл

Хорих ял эдлэгсдэд үзүүлэх урамшуулал, сахилгын шийтгэлийн үндэсний тогтолцоо, механизмд социализмын үеийн үзэл санаа, хандлага бусад институтитэй харьцуулахад илүү бат бөх өнөөг хүртэл хадгалагдаж байгаагийн зэрэгцээ салбарын хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд сахилгын шийтгэлийн журмаар ялтны сар, улирал, жилд авах түр болон удаан хугацааны уулзалтын тоог бууруулах⁶³ зохицуулалт тусжээ.

Тэгвэл энэ харилцааны олон улсын зарим стандартыг дурдвал:

1) Хоригдлыг тухайн хорих газрын үйлчилгээнд сахилгын арга хэмжээ болгон ажиллуулж болохгүй⁶⁴.

2) Ямар ч тохиолдолд хоол ундыг хасах, гэр бүлийн гишүүдтэйгээ уулзахыг хязгаарлах буюу хориглох явдал байж болохгүй. Хөдөлмөр эрхлэх нь насанд хүрээгүй хүмүүсийг нийгмийн амьдралд буцаан ороход

⁵⁶ НҮБ-ын Хорих ял шийтгүүлсэн насанд хүрээгүй хүмүүсийг хамгаалах дүрмийн 45-р зүйл

⁵⁷ Хуулийн 125-р зүйлийн 125.1; Хуулийн төслийн 124-р зүйлийн 124.1

⁵⁸ Хуулийн 125-р зүйлийн 125.2; Хуулийн төслийн 124-р зүйлийн 124.2

⁵⁹ Хуулийн 125-р зүйлийн 125.4; Хуулийн төслийн 124-р зүйлийн 124.4

⁶⁰ Хоригдолтой харьцах наад захын жишиг дүрмийн 77.1

⁶¹ НҮБ-ын Хорих ял шийтгүүлсэн насанд хүрээгүй хүмүүсийг хамгаалах дүрмийн 38-р зүйл

⁶² Дурдсан дүрмийн 39-р зүйл

⁶³ Төслийн 127-р зүйлийн 127.1.1

⁶⁴ Хоригдлуудтай харьцах наад захын жишиг дүрмийн 28.1

бэлтгэх, өөрийгөө хүндэтгэж сурах арга хэрэгсэл, хүмүүжлийн арга байх ёстой бөгөөд сахилгын арга хэмжээ болгон хэрэглэж болохгүй. Хамт олноор нь шийтгэхийг хориглоно⁶⁵.

Ж. Ялтныг суллахад бэлтгэх, суллагдсан хүнд үзүүлэх тусгай институци

Манай орны салбарын хуульд энэ талаарх тусгайлсан зохицуулалт байхгүй. Харин энэ харилцаанд хамаарах олон улсын дараах стандартыг дурдаж болно.

1) Хорих ялын хугацаа дуусахаас өмнө хоригдлыг нийгмийн жирийн амьдралд аажмаар дасаж хэвших арга хэмжээнүүдийг идэвхтэй авч хэрэгжүүлбэл сайн. Энэ зорилгоор суллагдаж байгаа хоригдлуудын онцлогийг харгалзан хорих газарт эсвэл ямар нэгэн өөр байгууллагад өвөрмөц дэглэм тогтоон итгэл өгч ажиллуулж болно эсвэл цагдаагийн биш иргэний нийгмийн хяналтад зохих болзолтойгоор сорилын хугацаагаар суллаж байна⁶⁶.

2) Суллагдсан хоригдолд туслах Засгийн газрын болон бусад байгууллага нийгэмд байх ёстой. Эдгээр байгууллага нь тухайн хүмүүст орон сууц авах, ажилд орох зэрэгт нь зайлшгүй шаардлагатай бичиг баримтыг олж авах, улирлын хувцсаар хангах, очих газрын тээврийн хөлс болон тодорхой хугацаанд хүрэлцэхүйц мөнгө олгоно. Эдгээр байгууллагын эрх бүхий төлөөлөгчид хорих ангид

ирж хоригдолтой уулзаж түүний ирээдүйн амьдралын талаар зөвлөж байвал зохино⁶⁷.

3. Бусад

Эдгээрээс гадна:

-Хоригдлын өрөө тасалгаа; Хувийн ариун цэвэр;

-Хувцас, унтлагын хэрэгсэл; Хоол унд;

-Эмнэлгийн үйлчилгээ; Хоригдлын эд зүйлийг хадгалах;

-Номхруулах хэрэгсэл;

-Шашин шүтлэг;

-Хоригдлыг шилжүүлэх, Нас барсан, өвчилсөн, өөр газарт шилжсэн талаар мэдэгдэх;

-Хорих ангийн албан хаагч;

-Хяналт шалгалт зэрэг “институци”-ээр төрөлжсөн бусад стандартууд байдгыг бас дурдах ёстой.

ДҮГНЭЛТ

1. Гэмт хэрэгтэй тэмцэх салбарын манай орны хууль тогтоомжийн энэ цаг үеийн өөрчлөлт дэлхий нийтийн хөгжлийн чиг хандлага, өөрийн орны онцлогийг харгалзан хийгдэж байгааг сайшаан тодотгохын зэрэгцээ зарим тохиолдолд бид өмнөх нийгмийн⁶⁸ үзэл суртал, хандлагасаа салаагүй зууралдсаар байгааг бас анхааруулах ёстой. Тухайлбал: үүнд эрүүгийн хариуцлага, ялын “цээрлүүлэх тусгайлсан зорилго”, мөн хорих ял эдлүүлэх салбарын шинэчлэл хамаарна.

⁶⁵ НҮБ-ын Хорих ял шийтгүүлсэн насанд хүрээгүй хүмүүсийг хамгаалах дүрмийн 67-р зүйл

⁶⁶ Дурдсан жишиг дүрмийн 60-р зүйлийн 2 хэсэг

⁶⁷ Хоригдлуудтай харьцах наад захын жишиг дүрмийн 81-р зүйл

⁶⁸ “Социалист”

Мөн салбарын хууль тогтоомжийн зарим хэм хэмжээ ⁶⁹ “олон улсын стандарт”-ын шаардлагыг харгалзаагүй, түүнчлэн бидний олон жил чиг баримжаагаа болгон нэг тогтолцоонд хамтран ирсэн хөрш орныхоо ⁷⁰ хууль тогтоомж, хууль зүйн дэвшилтэт практикийг судлаагүй, түүнд хайхрамжгүй хандаж буй байдлыг нэрлэж болно.

Иймд илтгэлийн үндсэн хэсэгт тусгаагүй зарим баримтыг тодотгон дурдвал ялтныг нийгэмшүүлэх гол нөхцөл болсон **“хорих ял эдлүүлэх дэвшилтэт тогтолцоо”⁷¹**, **“хорих ял эдлэх харьцангуй ялгамжтай орчин нөхцөл”**, **“ялтны хорих байгууллагаас гадагш зорчих”**, **“чөлөө авах”**, **“ялтны хөдөлмөрийн амралт, цалин хөлс”**, **“ялтны түр, удаан хугацааны уулзалт”**, **“ялтны захидал харилцаа”**, **“ялтанд үзүүлэх урамшуулал, сахилгын шийтгэл”**, түүнчлэн ял эдлүүлэх тогтолцоог либеральчлах, нийгэм, олон нийтийн хяналтад оруулах асуудалд бид зарчмын өөрчлөлт хийж чадаагүй, төлөвлөөгүй байна.

2. Олон улсын болон гадаадын орнуудын эрүүгийн ял эдлүүлэх эрх зүйн шинжлэх ухаан, салбарын онолууд, хууль зүйн практикаас үзвэл өнөө үед хорих ял, хорих нөхцлийн тухай **“эргэлт, уулзалт, захидал, илгээмжийн тоон хязгаарлалтад тулгуурласан”** үзэл баримтлал хоцорч, **“нийгэмшүүлэх үйл ажиллагаанд**

захирагдсан, олон нийтийн оролцоо, дэмжлэг, хяналтад түшиглэсэн” үзэл баримтлал салбарын хөгжлийн **“парадигм”** болсныг судлаач онцлон тодотгож байна.

САНАЛ

Иймд олон улсын стандартууд болон дараах судлаачийн саналыг ШШГТХ-ийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд харгалзан үзэхийг санал болгож байна. Энэ нь:

1. Салбарын хуульд эрүүгийн ял эдлүүлэх эрх зүйн дараах зарчмуудыг нэмж хуульчлан, практикт тууштай хэрэгжүүлэх:

-“ял эдлүүлэх харилцааг ялтны нийгэмшүүлэх үйл ажиллагаанд захируулах”⁷²;

-“ялыг ялгамжтай эдлүүлэх”⁷³;

-“ялын гүйцэтгэлийг хувь хүний онцлогтой уялдуулан бодьгалчлах”⁷⁴;

-“албадлагын арга хэмжээний үр нөлөөг эрхэмлэх”⁷⁵;

-“ялтны эерэг зан төлөвийг бүх талаар дэмжин урамшуулах”⁷⁶;

-“ял эдлүүлэх ажиллагааг нийгэм, олон нийтийн оролцоо, дэмжлэг,

⁷² Энэ зарчмыг “ял шийтгэлийг засан сайжруулах (засан төлөвшүүлэх) үйл ажиллагаатай холбох” буюу оросоор “принцип соединения наказания с исправительным воздействием” гэж нэрлэдэг бөгөөд судлаач үүнийг ийнхүү өөрчлөн нэрлэхээр санал болгож байна.

⁷³ Принцип дифференциации исполнения наказания

⁷⁴ Принцип индивидуализации исполнения наказания

⁷⁵ Принцип рационального применения мер принуждения

⁷⁶ Принцип стимулирования правопослушного поведения осужденных

⁶⁹ ЭХ, ШШГТХ, Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулга, УИХ-аар хэлэлцэхээр төлөвлөж буй ШШГТХ-ийн шинэчилсэн найруулгын төслийн

⁷⁰ Энэ тохиолдолд хөрш ОХУ-ыг дурдсан болно.

⁷¹ Оросоор “прогрессивная система отбывания лишения свободы” гэж нэрлэдэг.

хяналтад түшиглэн явуулах⁷⁷” тус тус болно.

2. Салбар эрх зүйн нэрлэсэн зарчмууд, хорих ялыг ялтны харьяалах орон нутагт эдлүүлэх үзэл санааг харгалзсан хорих ялыг ялтан “ялгамжтай нөхцөл бүхий салбар-хэсгүүдтэй”⁷⁸ Засан төлөвшүүлэх⁷⁹ нэг байгууллагад⁸⁰ (үүнийг гадаадын орнуудад “мульти” буюу “гибрид” зохион байгуулалттай) хорих ялыг эдлүүлэх эрх зүйн зохицуулалт, хууль зүйн практикийг нарийвчлан судалж манай оронд нэвтрүүлэн “нутагшуулах” асуудалд судлаачид төдийгүй салбарын байгууллага, хууль тогтоогч, “хууль хэрэглэгчдийн анхаарлыг нэн даруй хандуулж шийдлийг олох.

Өөрөөр хэлбэл ялтан хорих ялыг нэг байгууллага, түүний харьцангуй ялгаа бүхий нөхцөлтэй салбар-хэсэгт зан төлөвтэйгээ уялдан “шилжин эдлэх”⁸¹ зохицуулалт болно.

⁷⁷ Энэ үзэл санааг судлаач зарчмын хэмжээнд үнэлэх саналыг дэвшүүлж байна.

⁷⁸ Өнөөгийн ойлголтоор “ялгаа бүхий дэглэмтэй”

⁷⁹ Боловсролын тухай хуулийн 3.1.11-д “төлөвшил гэж суралцагчийн хүмүүжил, итгэл үнэмшлийн цогцыг ойлгоно” (www.meds.gov.mn) гэснийг харгалзан илтгэгч хорих ял эдлүүлэх байгууллагыг “Засан төлөвшүүлэх (сайжруулах) газар” гэж нэрлэхийг санал болгож байна.

⁸⁰ Хоригдлуудтай харьцах наад захын жишиг дүрмийн 8-р зүйл “Янз бүрийн бүлгийн хоригдлуудад хүйс, нас, урьд ял шийтгэгдэж байсан эсэх, хоригдох болсон хууль зүйн шалтгаан болон тэдэнтэй харилцах зааврыг харгалзан тусдаа хорих газруудад эсхүл 1 хорих газрын өөр өөр хэсэгт байлгана”; ОХУ-ын Эрүүгийн ял эдлүүлэх хуулийн 73-р зүйл “Хорих ял эдлүүлэх байгууллага”, 74-р зүйл “Засан хүмүүжүүлэх байгууллагын төрөл”.

⁸¹ ОХУ-ын хорих ял эдлүүлэх практикт үүнийг “социальный лифт” гэж нэрлэдэг.

М.ЦЭНД
ШШГЕГ-ын Хууль
тогтоомжийн
хэрэгжилт, дотоод
ажлын тасгийн дарга,
хурандаа

ШҮҮХИЙН ШИЙДВЭР ГҮЙЦЭТГЭХ БАЙГУУЛЛАГЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ШИНЭЧЛЭЛИЙН ЗАРИМ АСУУДАЛ

Түлхүүр үг

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын менежмент, мэргэжлийн ур чадвар, ялтны хөдөлмөр эрхлэлт, гэм хорын хохирол барагдуулалт, хөдөлмөрийн нөхцөл

Хураангуй

Хорих байгууллагын эрхлэх үйлдвэрлэлийн чиглэл, байршлыг зөв тогтоож, ялтныг ажлаар хангаснаар тэдний бусдад учруулсан гэм хорын хохирлыг барагдуулж, хөдөлмөрийн дадлага чадвар олгож, суллагдсаны дараа нийгэмд зөв амьдрах хэвшилтэй болгох юм. Нөгөө талаасаа тэдний ажиллах хүч, хөдөлмөрлөх чадварыг дайчлан эх орны бүтээн байгуулалтад бодитой хувь нэмэр оруулж, материаллаг баялгийг бүтээж болно.

Менежмент гэдэг нь та яг юу хийхийг хүсэж байгаагаа олж мэдээд хамгийн шилдэг хүнээр хамгийн хямдаар хийлгүүлэх урлаг юм. **Ф.В.Тейлор**

Аль ч улс орны оршин тогтнохын нэг үндэс бол хөдөлмөр байдаг. Учир нь хүний нийгмийн материал, соёлын